

Hajnali töprengés

Kedd hajnal van, november 30-a, Gergő fiamat az előbb tette tisztába s etette meg anyja, a három nagyobb meg alszik. — Sssitty — hallom a konyhából: bedobta az újságos a Szabad Népet. Epp jókor, most átfuthatom, nem tépik ki közben a kezemből a kölkeket, sőt a hátamra, nyakamba, fejemtetéjére se másznak fel, míg e mindennapi kenyereket fogyasztom.

Átnézem a külpolitikát — no, van-e még valami érdekes. Akkor üti meg a szememet egy cikk címe: „Még egyszer a soroksári Dunaág ügyében“.

Még egyszer: Jól emlékszem, hogy csakugyan volt már egyszer szó róla, hogy bűdösödött meg a víz, veszték ki a halak, s maradtak hopp-on a horgászok, evezősök, furdók ezrei, tán tízezerrel a Kisdunába eresztett mérgek, fenol-tartalmú szennyvizek miatt. Azóta történt egy s más — tudósít most ez a cikk — „... több, mint 12 bizottsági jegyzőkönyv, határozat látott napvilágot ebben az ügyben... Tervhivatali és miniszterközi bizottsági rendeletek születtek... az ügy végül a kormány elé került. A minisztertanács rendelete úgy szól, hogy a fenol-kinyerőnek 1954. végére el kell készülnie.“

Nem készült el. Csak az alapozást kezdték el néhány hete. A szennyvíz — a bürokrácia legnagyobb dicsőségére — változatlanul ömlik, folyik bele a Dunaágba...“

És így tovább, olvashatta más is, de engem különösen bántott, lévén személyes jóismerőse a Kisdunának, s nem szűnő szószólója a Kiskunság öntözésének, mely szintén csak a Dunaág tiszta vizével történhet. S bevitála, szűvügyem a halak szaporítása is a valaha legendásan gazdag, de az utóbbi száz évben sajnos rettentően „elnéptelenedett“ hazai vizekben... szóval duplán dühös voltam a félmillió forint értékű, újonnan betelepített halivadék fenyegető pusztulása miatt is. Hogy az elfolyó fenol maga is milyen érték, nem forintban, hanem *valutában*, az meg aztán igazán csak azt hagyhatja hidegen, aki nem tudja, hogy áll, akarom mondani, hogy *billeg* az ország külkereskedelmi mérlege.

Ilyenkor persze azt reméli az ember, hogy a Szabad Nép cikkére csak eltakarodik az ügy útjából, az a néhány elszánt bürokrata, s nem kell félni tőlük, egy másik hajnalon azt olvashatja: „Harmadszor is a soroksári Dunaág ügyében“.

Csak hogy az ilyesféle reményeknek sajnos nincs mindig vasbeton alapjuk.

Mert ugye a pusztuló Tokaji Hegyaljáról is most jelent meg nemrégiben Urbán Ernő cikke. Szintén a Szabad Népből. De a magamfajta szorgos újságolvasók arra is nyilván emlékeznek: Toma Adám már jónéhány hónappal ezelőtt félreverte a tokaji haragokat az általam gazdaságok lapjában. Ruffy Péter pedig — sokat tapasztalt, óvatosságot írt — azt is megtette: két hét múlva visszament megnézni, történt-e valami a „Béke és Szabadság“-beli cikke nyomán, sőt újabb két hét múlva megintcsak elment. *Valami* mintha történt is volna, de az *általános hadihelyzet* — Urbán cikke bizonyítja — nem sokat változott.

No, de most már — a Szabad Nép szavára — bizonyára változni fog.

Ezuttal én voltam az óvatosságot elmentem a földművelésügyi minisztérium illetékes osztályára, bizonyosságok végett.

Ott megtudtam: a tokaji rekonstrukció terve valóban elkészült, pontos költségvetéssel. Csak hogy... aligha kerül hamarabb a minisztertanács elé, mint a *jövő év elején*, egy átfogóbb javaslat részleteként.

Mivel pedig a rekonstrukció végrehajtásához (utak, ciszternák, drótkötélpályák, oltványtelepek létesítéséhez, kőbányák bezárásához, illetve áthelyezéséhez, stb.) több minisztérium együttműködése szükséges, kérdés, hogy a szükséges pénzeszközök előirányzata miként fog beleszerezni az egyes tárcák *már az idén* elkészülő 1955-ös költségvetésébe, nem késtünk-e emiatt még nem is tudom mennyi időt.

De nemcsak ilyen problémákról van szó. Az állami gazdaságok minisztériuma hatáskörében akár ma megszülethetne például az a rendelet, mely végre lehetővé tenné a nemes szőlőoltvány-termelésre biztosított pénzek felhasználását egyéb állami gazdaságok bármilyen fontos céljaira.

Miért ez a huzavona?

Nem könnyű itt kiigazodni. Jómagam is írtam pl. nemrégiben egy riportot a Szabad Népből, a

Duna-Tisza-közi homoki szőlőkről. Megpedzettem a többi között, hogy a felszabadulás előtt erre a vidékre több ezer vagon trágyát hoztak évente, a Tiszántúlról, Dunántúlról, most nem hoznak jóformán semmit. Pedig az elszegényedett homokföldek szinte követelik a szervesanyagot, 60—80—100 ezer vagon is elkelne most nyomban. A megoldás: ott a sok tőzeg a buckák közti mélyedésekben, s a Duna-mente lapályos részein (az egykori tavak, mocsarak helyén) — felaprítva, műtrágyával együtt kítűnő pótlója ez az istállótrágyának.

Néhány nap múlva örömmel olvastam a párt-rovatban, Németi József elvtársnak, a Bács-Kiskun-megyei pártbizottság titkárnak igen gyakorlati, okos nyilatkozatát, melyben többek között erre is kitért, mondván: a szőlő s gyümölcsstermélőknek 2000 vagon tőzegkorpát biztosítanak.

Helyi erővel ennél többet nem is igen tehetnek.

Az igények azonban olyan égetőek — homoki szőlőink helyrehozásának ez az egyik alapvető feltétele — hogy ehhez mérten édes-keves a 2000 vagon. Mi történik vajon országosan?

Egy fiatal tudós-jelölttel beszélgetek erről a napokban, akinek épp ez a tudományos témája, a tőzegtrágyázás, s egyébként a földművelésügyi minisztérium szőlészeti osztályán dolgozik becsülettel. Barátságos, kedves ember, nem is lenne vele semmi bajom, ha nem mondana ilyeneket: — Egyszerű ez, Bács-megyében szervezések alatt állnak a szőlőgazdák érdekképviseletei, a régi hegyközségek helyett. Ezek keretében a gazdák összetársulhatnak 100—150-en, s a szervesanyagtermelő vállalatoktól vagonos tételekben rendelhetnek tőzeget. Nagyobb propagandára lenne csak szükség.

— Jó — felelem erre — de Izsákon én úgy hallottam, hogy az ottani Kolontó tőzeget kiaknázó vállalat csak az állami gazdaságoknak szállít, még a falubeli egyének se kapnak tőle tőzeget.

— Az lehet — ismeri el.

— Bár újabban történhetett változás — ismerem el én is — csak persze az is mit ér, ha az egyik fiamtól elveszem s a másiknak adom. Sokkal több tőzeget kellene termelni, térképre rajzolni az erre alkalmas összes helyeket az egész Duna-Tisza-közén, megnézni, melyik szőlőterület melyikhez van a legközelebb, gépek kellenének, szállítóeszközök...“

— Igen — látja be készségesen — a probléma csakugyan nem olyan egyszerű. De erénye Nizsalovszky elvtársnak kell előterjesztést tenni. A szőlészeti osztály részéről én természetesen szívesen megadom a szakmai alátámasztást...“

Nizsalovszky elvtárs mindössze három szóval arrébb „lakik“ ugyanazon a folyosón, ott küszködik roppant lelkiismeretesen az ország bonyolult talajerő-utánpótlási problémáival. Hogy lehet — tündömm — hogy a szükséges „szakmai alátámasztás“ mellett nem kap *kezdemenyezésben* is több segítséget olyanvalakitől, akinek épp ez a tudományos témája, az elsőrendű szívügye?

Fáj ez a tehetetlenség, vagy nem-törődömség, vagy minek nevezem: „Nem rám tartozik, hanem Nizsalovszkyra“.

S hány ilyen „ügy“ lehet még ebben az országban, mely azért nem halad, mert mindenki mástól várja a kezdeményezést, illetve „felülről“ várja az intézkedést.

Mi lesz a rizzsel, a magyar rizzsel? Dicséretre legyen mondva a Szabad Népből, hogy a vetésforgó nélküli, talajpusztító és terméscsökkenítő rizstermelést — mely ma még csaknem általános — már a múlt télen kifogásolta a tiszasülyi állami gazdaságról szóló egyik riportjában. Azóta többen is szót emeltek, így Szabó Pál nem egy cikkében, s némi javulás várható is. Jövőre jóval nagyobb területen építünk új telepet, mint a mennyivel az országos rizsvetésterület növekszik — a különbséget a vetésforgó fokozatos bevezetésére fordíthatjuk. De hogy a három évvel régebbi telepeket mindenütt mással vessük be — attól sajnos még nagyon messze vagyunk, pedig az kéne, nagyon kéne, semmiképpen nem lenne szabad még hosszú évekig várniuk vele, folytatván az eddigi rablógazdálkodást.

És így tovább, ennyi is elég talán, hogy megérezzük: mennyi gondtól főhet ez ország vezetőinek feje, nem ennyitől — ezerrenyitől. Amiket elmondunk, úgyszólván kicsi kérdések a mezőgazdaság, ipar, kereskede-

lem, közlekedés, kultúra sok-sok ágú-bogú ezer problémájához képest.

Nem jó lehet egy-egy miniszternek éjszaka felriadva álmatlanul forgolódni az ágyában...“

Nem is tudom most hirtelenében, helyes-e, hasznos-e, ha magamfajta szegény-egények ilyen ügyeket szövegesnek. Nem zavarnak-e vele fölöslegesen sokgondú vezetőembereket, illetve nem zavarják-e a tervgazdaság millió fogaskerekéből nagynehezen összesztimolt bonyolult gépezetet.

De a következő gondolatom meg az: a tervgazdaság akkor ér valamit, ha mindenben az ország, a nép valószínűségeihez igazodik. S ha még nem tartana egészen itt — segíteni kell rajta.

Ehhez persze az kívánatik, hogy aki tollat fog a kezébe, azzal a felelősséggel tegye: csakugyan mulhatalanul sürgős és fontos ügyben emel szót.

Az is kívánatik azonban: egy fenol-kinyerő berendezés építése, vagy a tőzeg-trágyázás, vagy más roppant fontos, de mégiscsak másod-, harmadrendű feladatok felől ne a minisztertanácsnak kelljen rendelkeznie, mert akkor hova jutunk.

De nem akarok túl messzire nyargalni. A mondanivalóm csak az: a dolgok *maguktól* nem mindig mennek. Államapparátusunk jórésztében elterjedt az elmúlt években egy enyhén szölvá cseppet sem forradalmi munkastilus. Hogy ebből kigyógyuljunk, nagyobb hatáskört, több valószínűségi hatalmat kell adni a központi irányítószervekben felelős beosztásban dolgozó „középkaderek“, első sorban a kiváló szakemberek kezébe. S ezen túl: a *legszélesebb népi közvélemény ellenőrzése* alá kell vonni minden ügyünket, dolgunkat.

Itt jutunk vissza a tollforgatók tennivalóhoz. Legyünk hivatásos hibakeresők? Semmiképpen. De valljuk bátran, s ébressztesgessük másokban is azt a tudatot: *mindenhez köztünk van e hazában, mindenért mi is felelősek vagyunk*. Vessünk számot a szegénységünkkel is ha kell, hogy rövid a takarónk, de ami egyszer halaszthatatlan ügy, azt ne engedjük hetekig, hónapokig, évekig húzódni-vonódni. (Ahogy törvény biztosítja: ki kell vizsgálni, el kell intézni a lapok levelezőinek minden bejelentését, panaszát, az újságok „bejelentéseivel“ való komoly foglalkozást is biztosítani kellene.)

Feszegethettem volna persze példaképpen politikai, közérköltői, kulturális vagy egyéb, talán jóval „íróibb“ problémákat is, azokból is akad *egynéhány*, hagyott ránk eleget a mult, s felvet eleget, újat a szocializmus építése. De belőlem most ezek kívánczoltak ki.

★

Felébredtek a fiam. Megyek öltöztetni őket.

Varga Domokos

Örsi Ferenc SZKANDER BÉG — DRÁMARÉSZLET —

ZAFIRA (sátrából jön ki, a bég mellé térdel): Mi történt veled, uram?... Beszélj! Miért töröd magad? Miért emészted ifjú erődet?

SZKANDER BÉG (nem felet):

ZAFIRA: Életed legnagyobb napja előtt ne gyötörd magad...

SZKANDER BÉG (lassan megnyugszik): Már nem gyötöröm magam.

ZAFIRA: Gondoltam... Tudtam, hogy maradsz, uram... Rossz álom volt csupán a tegnapi nap.

SZKANDER BÉG: Ami tegnapig tartott, volt az.

ZAFIRA: Nem értelek. Magyarázd meg szavad!

SZKANDER BÉG: Készítsd a holmid... Ami a legszükségesebb... Mit egy ló ebből, annyit kötöz máshába... A többi hadd vesszen itt... Ma! Lesz helyette más bőségesen.

ZAFIRA: Te menni akarsz?... (Megragadja a bég ruháját.) Uram, megölsz vaksággoddal... Nem látod, mit nverbelsz a szultánnal?... És nem látod, mit zúditasz fejedre szökéseddel?

SZKANDER BÉG: Mindent látok.

ZAFIRA: Eldobod magadtól...

SZKANDER BÉG (heserű gúnyjal): Nagy Sándor dicsőségét, Caesar babérait...

ZAFIRA (meghökken a gúnyos hangtól és beledög): Nemcsak ennyit!... Életed nyugalmát!... Minden kincsedd!

SZKANDER BÉG: Mit ér az élet, a nyugalom, a kincs, ha becselenség az ára?

ZAFIRA: Becstelenség? (Gúnyosan kacag.) Mit gondolsz, mi a becsület?... Erő és hatalom! Minden más üres szó!... Csak azt becsüjük, akinek elegendő ereje van mindazokat szétzúzni, akik nem hajolnak meg előtte... Féltelek, Szkaner bég... Gondold el, rút halálanságotra miként válaszol a szultán?... Egy beglerbégje kiűz hegyvidékből és tálcaán viszi fejedet hozzá... Ha életed meg is mented, az állandó rettegés elveszi kedvedet az ilyen becsületől.

SZKANDER BÉG: Nem félek egyetlen beglerbégőtől sem.

ZAFIRA: Úzom vad leszel hegyvidékben!... A szultán sokaszer becsúlja meg hüllenségedet!... Maga után a világ legnagyobb urává tett és te elárulod, mert néhány kőgyagos arnautia zagyva beszéde, hazug szava megzavart.

SZKANDER BÉG: Csak az retteg, akinek nincs ereje. És nem mindig annak van, aki hatalmas.

ZAFIRA: Miben bízol ily vakon?

SZKANDER BÉG: A népemben.

ZAFIRA (gúnyos kacajjal): A népedben?... Hullámzó tenger habjaira akarsz várni építést?... Hova lett elméd élessége?... A nép olyan, mint a kutya: dobj koncot neki és lőbadoz szimul, korbácsold meg és nyúlóval meghunyászkodik! (Kacag.) A népi!

SZKANDER BÉG (fojtott haraggal): Az én népem olyan, mint a kelrebecbe zárt medve. Táncol, mert fél, hogy ismét tüzes vasat dugnak

talpa alá, de rázza már ketrecét! És én leverem rabságának zárlát!

ZAFIRA: Azután a szultán jól idomított anatóliai és rumélia vadaskutyáival meghajtatja a szkipelár erdőt és a kiszabadult medvét a fegyverek elé terelik.

SZKANDER BÉG: Nem egyedül harcolok. Ott van Hunyadi és a többi ország, akik már megelégtették a török pusztítását. Ha Hunyadi legyverbe állította a magyar parasztoakat, akkor a szkipelár pásztorki bot helyett lándzsát fognak kezükbe... Ha a magyarok nem félnek Amuráttól, miért féljek én? Nem volt még soha olyan szükségem rád, mint most... Uj élet kezdődik, kemény és nehéz élet... A halál minden percben utunkba állhat!... Most kell szeretnünk egymást, Zafir!

ZAFIRA: Veled menjek, uram?

SZKANDER BÉG: Nem ígérhetek fényt és pompát... Váraink, palotáink török kézen vannak... Talán a hegyek szakadékaiban, talán az erdők mélyén kell élnünk sokáig... Talán... Talán nagyon messze van még győzelmünk napja... Talán el is hagynak híveim, de engem mindez nem tör le, nem ejt kétségbe, ha tudom, hogy te is akarsz harcom diadalát.

ZAFIRA (lehesedést színléve): Kopár sziklák közt élünk, szkipelár harcossáddal... Két ember szeretné egymást a nagy harcok közepette... Egy kis nép vezére lenne biztatást szavaimban...

SZKANDER BÉG (boldogan): Így élünk távol Bizánc borsos tetveitől és a selyemhurkot vető basáktól... És ha elérkezne győzelmünk napja, ezer és ezer torok kiáltaná: éljen a fejedelemszony!

ZAFIRA: Így lenne, uram?

SZKANDER BÉG: Osi városom falai között vonulnánk palotánkba és elfoglalnánk apám helyét.

ZAFIRA: És én lennék a szkipelárök fejedelemszonya?

SZKANDER BÉG: Nem lesz könnyű odáig az utunk, de bízzál bennem! Megígélek, csodákat művelek!

ZAFIRA: Ennyire szeretsz engem, uram?

SZKANDER BÉG: Nélküled keserűség lépne szívemet, de veled...

ZAFIRA (a bég nyakába borul és hosszan csókolja).

SZKANDER BÉG (kibontakozva az ölelésből): Velem jössz! Most már nincs erő, amely visszatartana!

ZAFIRA (egész lényé megváltozik, magabiztos, gögös, kacér): Nem megyek, Szkaner bég!

SZKANDER BÉG (mintha villámcsapás érné): Nem jössz?

ZAFIRA: Nem megyek, nagyúr... Aki ennyire szeret engem, nem élhet nélkülem. Mehetsz, ha tudsz, de hiába erőlködsz!... Maradok, hogy te is maradj!

SZKANDER BÉG (lassan magához tér, fojtott indulattal egy pillanatra sem engedí szabadjára): Játék volt hát?

ZAFIRA: Csak próba.

SZKANDER BÉG (halkan, határozottan): Zafira, tévedtél. En akkor is megyek.

Balassi Balint sirjáról

AZ IRODALMI UJSÁG október 30-i számában egy rövid levélben Csonkás Mihály főiskolai tanár azt bizonygatta, hogy Balassi jelenleg Liptószentmiklóson van eltemetve, nem pedig Hybbén. Azóta a Műveltségügyi Minisztérium már L. Kiss Ibolya cikke, amely rámutat az Irodalmi Ujság cikkének tévedésére. Balassi Balintot valóban exhumálták a század elején, de maradványait néhány év múlva — Csonkás értesülésével ellentétben — visszavitték Hybbére és a templom kriptájában ünnepélyes keretek között újra eltemették. Ennek a második temetésnek az emléket emléktáblákkal is megörökítette a Magyar Tudományos Akadémia és Liptó vármegye közönsége. Az exhumálás és az újabb hybbéi eltemetés körülményeire vonatkozó összes dokumentumokat tudomásom szerint a Liptószentmiklóson élő L. Kiss Ibolya legutóbb pontosan összegyűjtötte és azokat valamelyik szlovák lapban vagy folyóiratban a közeljövőben publikálni fogja. Magamnak is alkalmam volt meglátogatni a gótikus szentélyű kis hybbéi templomot, a nagy költőnek, valamint a költő apjának és öccsének nyugvóhelyét. A szentélyt a templomhajótól néhány lépéscső választja el, s közvetlenül a lépcsők alatt fekete kerettel körülhatárolt téglalap alakú felület jelzi a templom kopdálóján azt a helyet, ahol a három Balassi újra eltemették. Balra a szentély falában van elhelyezve Liptó-vármegye emléktáblája, amely alatt jelenleg a Szlovák Irószövetség, a Liptóújvári Nemzeti Tanács, a CSEMADOK (Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesülete), a Pozsonyi Magyar Főkonulátus, valamint a Magyar Irók Szövetsége és a Magyar Irodalomtörténeti Társaság koszorúja jelzi a két testvérnép megbecsülését a szlovák földben nyugvó nagy magyar költő iránt. Hybbéi látogatásom alkalmával egyébként alkalmam volt beszélgetni olyan öreg

hybbéi elvtársakkal, akik még jól emlékeztek a Balassi Balint temetése alkalmával, mintegy fél évszázaddal ezelőtt rendezett ünnepségre. Az Irodalmi Ujság olvasói tehát nyugodtak lehetnek: a magyar és szlovák nép kegyeletének koszorújában a nagy költő sírja fölött fekszenek.

CSONKÁS MIHÁLY levele tévedésen alapult, de a olvasók körében keletkezett bizonytalanságot talán eloszlatják Kiss Ibolya közleményei és az én rövid megjegyzéseim. Súlyosabb hibának tartom ennél, hogy a október 19-én Hybbén megrendezett felemelő ünnepségre az Irodalmi Ujság hasábjain csak Csonkás Mihály téve megjegyzésében vert visszhangot. Ahelyett, hogy a lap méltatta volna annak az eseménynek a nagy jelentőségét, hogy a Szlovák Irószövetség és a hybbéi szlovák dolgozók milyen szeretettel ápolják Balassi emléket, egy olyan cikket tett közzé, amely akaratlanul is értelmetlennek tünteti fel a két nép barátságának nagyszerű hybbéi megnyilvánulását. Pedig az Uj Szó október 23. számában részletes beszámoló jelent meg a hybbéi megemlékezésről, a Kultúrny Zivot ugyanezen a napon megjelent száma pedig teljes terjedelmében közölte Ctibe Stifnickynek, a Szlovák Irószövetség főtitkárnak Hybbén elmondott szék és meleghangú, s a költő szeretetéről s kitűnő ismeretéről tanuszkodó emlékbeszédét, valamint Balassi egyik örökszép versének. — „Kiben örül, hogy megszabadult a szerelemtől“ — kiváló fordítás: Ján Smrek tollából. Helyes és szükséges lenne, hogy az Irodalmi Ujság többet tekintsen a határon túlra, jobba figyelemmel kísérje a szlovák irodalmi élet és a szlovákiai magyar irók munkásságának eseményeit különböző amikor olyan kérdésszerű van szó, mint Balassi Balint emléke, akinek nemcsak a magyar, hanem a szlovák népi és a szlovák iróársadalom is szívőbe zárt.

Klaniczay Tibor